

*Гуйван О. П.,
здобувач кафедри цивільного права і процесу
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Анотація. У статті проведено дослідження питання про сутність відносин у сфері інформаційного обороту. З'ясовані окремі види порушень права на доступ до інформації та загальні риси юридичного захисту вказаних прав. Оцінена охоронно-правова здатність сучасних нормативних актів в царині інформаційних відносин. Проаналізовані спеціальні галузеві способи захисту інформаційних прав. Вивчено порядок застосування загальних способів захисту, передбачених у ст. 16 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), та їхню ефективність у разі вчинення інформаційних правопорушень. Надані власні бачення і оцінки охоронно-правового інструментарію в досліджуваній сфері.

Ключові слова: право на інформацію, правовий захист інформаційних прав.

Постановка проблеми. Питанням гарантування права особи на інформацію є одним з головних, що забезпечують та охороняються міжнародним законодавством. Зокрема, свобода шукати, одержувати та поширювати інформацію є одним з найважливіших політичних та особистих прав людини та включена в Загальну декларацію прав людини (стаття 19). Це право також врегульоване у ст. 10 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Українське національне законодавство теж приділяє цьому аспекту значну увагу. У статті 34 Основного Закону України сказано, що кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. У статті 32 Конституції України зазначено, що кожен громадянин має право знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею.

Оскільки інформаційна комунікація в сучасному суспільстві набуває стрімкого розвитку, особливо в царині публічного отримання інформації та електронного спілкування, зокрема і міжнародного, нормативне забезпечення поки що відстає від фактичного стану речей, деякі аспекти правовідносин залишаються недостатньо врегульованими. Зокрема, подальшого удосконалення потребує правовий механізм опосередкування захисту публічного та особистого життєвого інформаційного простору. Наразі вказана проблема стала чи не найважливішим чинником не лише інформаційної, а й загальної безпеки на індивідуальному, регіональному і глобальному рівні. Так, наприклад, щороку у провідних країнах світу стрімко зростає не тільки кількість хакерських вірусних атак на комп'ютерні ме-

режі, а й рівень збитків, що наносяться компаніям – власникам та користувачам інформаційного ресурсу внаслідок таких дій зловмисниками. Тож українська правова система, як і міжнародна та національна практика правозастосування, потребують удосконалення, насамперед, у площині запровадження та використання адекватних засобів юридичної відповідальності. Це дозволить запобігти масштабним негативним соціальним наслідкам, сприятиме захисту основоположних прав людини на інформацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових працях теоретичні питання, пов'язані зі змістом поняття інформаційної безпеки, гарантіями прав особи на інформацію, юридичною відповідальністю, досліджувалися такими вченими, як І.О. Безклубий, С.Н. Братусь, В.М. Горшенев, О.С. Иоффе, Т.С. Ківалова, В.В. Луць, Р.А. Майданик, Е.Е. Перчук, А.И. Поздняков, Г.Г. Почепцов, С.П. Расторгуев, В.А. Тархов, О.О. Тихомиров, Р.Б. Шишка та іншими. Водночас, вказані праці переважно стосувалися комплексного змісту права особи на інформацію як одного з нематеріальних благ, тоді як на сучасному етапі це повноваження набуває набагато ширшого змісту. Воно включає і право на доступ до інформаційних ресурсів, і захист даних, і значне коло питань інформаційної безпеки.

Мета статті – вивчення основних нормативно-правових та правозастосовних національних підходів до регулювання інформаційних правовідносин і на цій основі встановити реальну сутність прав та обов'язків їхніх суб'єктів. Планується також надати юридичну оцінку визначеності правових механізмів, що опосередковують регулювання у цій сфері з погляду їх відповідності вимогам пропорційності та справедливості.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні прийняті спеціальні закони, якими регулюється порядок здійснення відносин у галузі інформації. У новій редакції діє Закон України «Про інформацію» (далі – ЗУ «Про інформацію»), у травні 2011 року набув чинності Закон України «Про доступ до публічної інформації» (далі – ЗУ «Про доступ до публічної інформації»), прийнятий Закон України «Про захист персональних даних» (далі – ЗУ «Про захист персональних даних»). З розвитком інформаційного простору та обороту в суспільстві відбувається збільшення обсягу правовідносин в інформаційній сфері. Логічно, що за таких умов, росте кількість порушень прав учасників інформаційного обігу та законодавства, яке опосередковує інформаційні відносини. Водночас, мусимо погодитися з висловленою в літературі думкою про відсутність в спеціальних правових актах розробленості інформаційно-правової відповідальності як правової категорії, відтак правопорушники, як правило, не зазнають притягнення до відповідальності [1].

Дійсно, спеціальне законодавство, таке як ЗУ «Про інформацію», ЗУ «Про захист персональних даних», ЗУ «Про доступ до публічної інформації», ЗУ «Про телебачення і радіомовлення», встановлює випадки, коли вчинення тих чи інших діянь вважається неправомірним. Скажімо, за приписом ст. 9

ЗУ «Про доступ до публічної інформації» та ст. 29 ЗУ «Про інформацію» розпорядники інформації можуть віднести інформацію до категорії обмеженої тільки за певних обставин. Логічна побудова дозволяє дійти висновку, що у разі, коли обмеження у доступі відбувається за відсутності визначених законом чинників, такі дії розпорядника є незаконними. За приписом ст. 24 ЗУ «Про доступ до публічної інформації» особи, винні у вчиненні таких порушень, як ненадання відповіді на запит; ненадання інформації на запит; безпідставна відмова у задоволенні запиту на інформацію; неоприлюднення інформації у порядку ст. 15 Закону; надання або оприлюднення недостовірної, неточної або неповної інформації; несвоєчасне надання інформації; необгрунтоване віднесення інформації до інформації з обмеженим доступом; нездійснення реєстрації документів; навмисне приховування або знищення інформації чи документів, несуть відповідальність за порушення законодавства про доступ до публічної інформації.

Водночас, попри те, що нормативні акти визначають неправомірними певні діяння в регульованій ними царині, вони не встановлюють конкретних санкцій за правопорушення в інформаційній сфері. З огляду на сказане, ми не можемо погодитися з тезою Л.П. Коваленка, за якою, незважаючи на відсутність негативних наслідків у законодавстві саме за порушення в інформатиці, інформаційно-правова відповідальність у перелічених актах існує об'єктивно [2, с. 166].

У цивілістиці питання щодо існування цивільної відповідальності без сформульованих санкцій досить ретельно розглядалося науковцями. Свого часу М.І. Брагінський постулював поняття відповідальності як встановлені державою заходи майнового впливу на зобов'язану особу, яка порушила право [3, с. 269]. Вбачається таке визначення дещо завузьким. Адже заходи, що погіршують становище неналежного боржника, можуть мати не лише майновий характер. Вони можуть створювати для нього додаткові проблеми організаційного чи технічного змісту. Але, головне, що особа, яка порушила чиєсь суб'єктивне право, несе відповідальність за це шляхом накладення на неї додаткових обтяжень, окрім обов'язку здійснити належну поведінку в майбутньому в правовідношенні.

Власне, цим відрізняються поняття «санкція» і «відповідальність». Вони співвідносяться між собою, як явища загальне та часткове. За цими ознаками слід відрізнити заходи цивільно-правової відповідальності та інші передбачені законом способи захисту цивільних прав. Під останніми розуміються такі санкції, що спрямовані на попередження чи припинення правопорушення, а якщо воно здійснилося, – на відновлення становища, яке існувало раніше (визнання права, виконання обов'язку в натурі, визнання правочину недійсним тощо) [4, с. 550–551]. Але визначальним для існування та застосування усіх цивільних санкцій, як інших способів захисту цивільних прав, так, більше того, засобів відповідальності, є забезпечення їх державою визначеністю та примусовою силою, тобто це має передбачатися в нормативному акті.

У той же час, у практичних взаєминах часто вживається поняття «відповідальність» в іншому значенні як характеристика дій суб'єкта у регулятивному (не порушеному) стані правовідношення. До прикладу, така іпостась цієї ознаки може бути прописана як відповідальність продавця за якість та своєчасність постачання товару. У такому сенсі В.А. Тархов, виходячи з філологічного тлумачення слова «відповідальність», кваліфікував її як регульований правом обов'язок дати звіт про свої дії [5, с. 9–11]. Подібні регулятивні обов'язки також в ци-

вілістиці називалися моральною відповідальністю. Але обов'язок дати звіт про свої дії, як і моральне зобов'язання подібного змісту, може мати місце і тоді, коли немає правопорушення. Натомість, сутність цивільної відповідальності полягає в тому, що вона виникає лише після правопорушення за наявності вини зловмисника та реалізується тільки в межах охоронного правовідношення.

Саме в ньому проявляється сутність відповідальності як спеціального правового впливу на правопорушника, який забезпечується передбаченими законом заходами державного примусу. У цивільних правовідносинах такий негативний для порушника результат полягає в настанні для нього негативних наслідків. Це може бути його додаткове обтяження шляхом виникнення нового субсидіарного обов'язку, приміром, відшкодувати нанесені збитки, сплатити неустойку тощо, втрата права (втрата предмета застави чи завдатку), несприятливі наслідки організаційного характеру – так звані оперативні санкції (розірвання чи зміна умов договору). Додаткове обтяження порушника чужого суб'єктивного права з'являється із самого факту порушення і може мати як договірну (пеня), так і позадоговірну форму (відшкодування нанесеної шкоди).

Враховуючи практичну відсутність у галузевих актах, що опосередковують інформаційні відносини, приписів про конкретні види інформаційної відповідальності, маємо керуватися загальним цивілістичними принципами. Водночас слід враховувати, що коментована сфера відносин в окремих випадках має різногалузеве оформлення, тож інформаційна відповідальність може реалізовуватись і в площинах адміністративного, кримінального та дисциплінарного покарання. Отже, поняття інформаційно-правової відповідальності охоплює реалізацію правового інструментарію, притаманного не лише цивільному, а й іншим галузям права.

Скажімо, у різних главах Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП України) передбачена відповідальність за неправомірні вчинки в інформаційному середовищі. За загальним правилом, підставою для застосування відповідної санкції є здійснене суб'єктом (учасником) інформаційних правовідносин правопорушення в інформаційній сфері. Поняття «інформаційне правопорушення» визначається як протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність конкретного суб'єкта, що робить замах на встановлений інформаційний правопорядок і заподіює шкоду інформаційній сфері або створює реальну загрозу такого спричинення, і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Суб'єктами таких правопорушень є, як правило, посадові та службові особи, що мають доступ до відповідної інформації; громадяни, які займаються підприємницькою діяльністю; працівники торгівлі, громадського харчування, сфери послуг; посадові особи підприємств, установ, організацій; суб'єкти первинного фінансового моніторингу тощо. Як об'єкти посягань виступають відносини у сфері забезпечення інформаційної безпеки, масової інформації, авторського права, бібліотечної справи, законодавчо встановлених правил створення, збереження і використання Архівного фонду України і архівів, відносини у сфері встановленого правового режиму розповсюдження відомостей, що становлять державну, комерційну, службову таємницю, а також конфіденційної інформації тощо. Приміром, ст. 53-2 КУпАП України передбачає відповідальність за перекручення даних державного земельного кадастру та приховування інформації про наявність земель запасу або резервного фонду. Державний земельний кадастр являє со-

бою єдину державну систему державно-кадастрових робіт, що встановлює процедуру визначення виникнення, припинення права власності і права користування земельними ділянками. Державний земельний кадастр має забезпечувати необхідною інформацією органи державної влади та органи місцевого самоврядування, зацікавлених підприємств, установ і організацій, а також громадян задля регулювання земельних відносин. Тож порушення нормального стану взаємин, передбачене розглянутою статтею, тягне за собою відповідальність у вигляді накладення штрафу на посадових осіб. Власне, такий наслідок, як найбільш доцільне майнове покарання у вигляді штрафу за інформаційні правопорушення. Обґрунтовується дослідниками питання, зважаючи на немайнову природу інформації, її придатність до необмеженого тиражування, часту непов'язаність з матеріальним носієм або безпосереднім власником, здатність до зміни як за змістом, так і за формою [6, с. 9].

Правова відповідальність в інформаційній сфері встановлюється численними спеціальними законами в багатьох сферах діяльності, які так чи інакше пов'язані з обігом інформації. Скажімо, у ст. 15 Закону України «Про захист прав споживачів» закріплено право споживача на інформацію та визначається зміст такої інформації. Як санкція за ненадання чи надання недостовірної інформації (про товар та про виробника (виконавця, продавця), спосіб його використання, відповідні ризики тощо, що спричинило придбання продукції, яка не має потрібних споживачеві властивостей) споживачу надається право розірвати договір і вимагати відшкодування завданих йому збитків. Коли ж внаслідок надання недостовірної, неповної або несвоєчасної інформації про продукцію та про виробника, шкоду спричинено життю, здоров'ю або майну споживача, потерпіла особа має право пред'явити продавцю (виробнику, виконавцю) цивільно-правові вимоги, передбачені законом, а також вимагати відшкодування збитків, завданих природним об'єктам, що перебувають у його володінні на праві власності або на інших підставах, передбачених законом чи договором. Відшкодування в повному обсязі підлягають і збитки, завдані споживачеві недобросовісною рекламою.

Власне, інформаційні права особи належать, за своєю сутністю, до особистих немайнових прав. Відтак, для їх захисту можуть використовуватися далеко не всі правові засоби, передбачені законом у випадку порушення речових чи зобов'язальних прав учасників правовідносин. Приміром, виходячи із сутності права на інформацію його носій не може захищатися за допомогою таких способів, як стягнення договірної неустойки, визнання права, поновлення положення, яке існувало до порушення тощо. Але все ж більшість правових захисних механізмів, що мають загальний характер, притаманні і охоронним відносинам у коментованій сфері. Так, суб'єкт вправі пред'явити вимогу до розпорядника інформації про надання йому інформації, яка має публічний характер. За приписами ст. 10 спеціального закону «Про доступ до публічної інформації» кожна особа має право доступу до інформації про неї, яка збирається та зберігається. У свою чергу, розпорядники інформації, які володіють інформацією про особу, зобов'язані надавати її безперешкодно і безкоштовно на вимогу осіб, яких вона стосується, крім випадків, передбачених законом. Якщо розпорядник у встановлений законом строк не виконає свій обов'язок щодо надання публічної інформації, особа, чії немайнові права порушені у такий спосіб, може пред'явити судову вимогу про зобов'язання відповідача надати йому запитувану інформацію. Винесення відповідного рішення правозастосовним органом,

по суті, означатиме, що суд реалізував право позивача на захист його права шляхом примушування боржника виконати свій обов'язок в натурі (ч. 5 ст. 16 ЦКУ).

При цьому розпорядник інформації може відмовити у наданні до неї доступу виключно у встановлених для цього випадках, наприклад, віднесення інформації до такої, доступ до якої є обмеженим. Відтак, питання законності подібного вчинку має бути ретельно досліджене, зокрема і в судовому процесі. Має перевірятися наявність та достатність правових та фактичних підстав для визнання певної інформації, скажімо, службовою. І у разі відсутності таких підстав чи обґрунтувань, відмова в доступі до публічної інформації визнається судом незаконною. До прикладу, вирішуючи подібний спір, Запорізький окружний адміністративний суд зазначив, що, відмовляючи в наданні копії листа (розпорядження) з тих підстав, що ця інформація належить до службової інформації, відповідач не виконав вимоги закону, оскільки не застосував «трискладовий тест» та не перевірів, чи має такий документ інформаційний, доступ до якого необмежений. Тобто, якщо запит на отримання публічної інформації містить вимогу надати документ, що містить інформацію з обмеженим доступом (тобто ту, до якої застосовується «трискладовий тест»), відповідач як суб'єкт владних повноважень зобов'язаний згідно з ч. 7 ст. 6 ЗУ «Про доступ до публічної інформації» надати інформацію, доступ до якої необмежений, якщо в цілому документ, що містить запитувану інформацію, наданий бути не може. Однак відповідачем зазначені вимоги закону не були виконані, оскільки відповідач повністю відмовив у задоволенні запиту про надання публічної інформації, мотивуючи тим, що запитувана інформація є службовою [7].

Також слід врахувати, що особа, право на інформацію якої порушене винесенням неправомірного локального нормативного акта розпорядником інформації про віднесення певної інформації до такої, доступ до якої є обмеженим, може обрати інший спосіб судового захисту. Вона вправі пред'явити вимогу до суду про визнання такого рішення незаконним та його скасування. Утім, у разі порушення інформаційних прав особи саме у такий спосіб – явним незаконним внесенням певної інформації до розряду інформації з обмеженим доступом, коли оскаржуваний локальний акт не потребує детального дослідження його змісту в частині оцінки чинників, які обов'язком мають бути наявні, правовий захист може полягати не у визнанні рішення незаконним, а шляхом не застосування судом під час розгляду спору акта, що суперечить акту вищої сили (ст. 8 ЦПКУ, ст. 9 КАСУ). Адже, як вказано у зазначених нормах відповідних кодексів та у п. 5 постанови Пленуму Верховного Суду України № 9 від 1 листопада 1996 року «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя», Якщо під час розгляду справи буде встановлено, що нормативно-правовий акт, який підлягав застосуванню, не відповідає чи суперечить законові, суд зобов'язаний застосувати закон, який регулює ці правовідносини.

У науковій літературі наразі ведеться жвава полеміка з приводу того, чи є неврахування та незастосування судом під час розгляду конкретного спору певного рішення, що суперечить акту вищої юридичної сили, санкцією та способом захисту права. Так, одні дослідники вказують на фактичну тотожність такого способу захисту з визнанням акта незаконним, інші притримуються протилежного погляду. Ми вважаємо, що істина, як завжди, перебуває посередині. Дійсно, наслідки визнання акта в судовому порядку незаконним та незастосування його право-

застосовним органом під час вирішення конкретного спору не є однаковими. Адже, в першому випадку, акт втрачає дійсність з моменту його винесення чи втрачає чинність від конкретної дати (зазвичай, з моменту набрання рішенням суду чинності) і не може регулювати усі відносини, яких він стосувався. Несприйняття ж судом певного рішення з огляду на його суперечність акту вищої сили не тягне позбавлення його юридичної сили, він продовжує опосередковувати відповідні відносини, хоча і набуває ознак умовної дефектності, оскільки може знову бути не врахованим за подібних ситуацій чи навіть бути визнаним незаконним. У цьому полягає публічне значення наслідків оцінки правового акта судом. Водночас, щодо індивідуального сприйняття цього результату заявником, то воно і за першої, і за другої ситуації буде однаковим: результатом все одно буде захист порушеного права особи на інформацію. Таким чином, визнання рішення незаконним, як і його незастосування судовим органом з огляду на його невідповідність акту вищої сили, призводить до юрисдикційного захисту, тож має всі ознаки способів захисту права. Єдина, але істотна, відмінність у цьому сенсі між ними, це та, що перший спосіб має матеріально-правовий характер, тоді як другий – процесуально-правовий.

Попри те, що інформаційні права не мають майнового змісту, для їхнього юридичного захисту цілком може застосовуватися цивільно-правовий інструментарій, притаманний для охоронних речових відносин, зокрема – праву власності. Пояснюється це тим, що в окремих випадках інформаційні правовідносини мають абсолютний характер. Тож праву особи, що є власником інформації чи володіє інформацією, як і праву носія речового права, кореспондує обов'язок невизначеного кола осіб. При цьому обов'язок полягає в пасивній поведінці зобов'язаних суб'єктів. Вони мусять не перешкоджати правоволодільцеві здійснювати повноваження на свій розсуд, вільно обираючи способи реалізації свого права: вільно поширювати інформацію, збирати її, зберігати тощо. З урахуванням викладеного, цілком прийнятними виглядають такі способи захисту інформаційних прав, як заборона третій особі вчиняти дії щодо створення перешкод у здійсненні права, коли існує значна вірогідність такого порушення (превентивний захист), усунення порушень, які створюють такі перешкоди (на кшталт негаторного захисту).

Висновки. З викладеного вище можна дійти висновку, що питання відповідальності за порушення інформаційних прав особи переважно опосередковується загальними способами правового захисту, прописаними в багатьох актах українського законодавства. Так, застосовуються такі засоби, як припинення правопорушення, відшкодування нанесеної шкоди, стягнення штрафів з порушника тощо. Водночас, враховуючи надзвичайну поширеність інформаційних відносин у всіх сферах та галузях юридичних соціальних взаємин, можемо стверджувати, що коло видів санкцій має бути розширене за рахунок специфічних охоронних засобів, притаманних тільки конкретним правопорушенням. Приміром, у разі неналежного чи незаконного використання інформації, набутої у законний спосіб (фактично, за зловживання правом), може бути запропонований такий спосіб реагування, як позбавлення чи обмеження права.

Література:

1. Стадніченко Д.В. Адміністративна відповідальність за інформаційні правопорушення / Д.В. Стадніченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://legalactivity.com.ua/index.php?Itemid=122&catid=98%3A20514&id=811%3A260414-13&lang=ru&option=com_content&view=article.
2. Коваленко Л.П. Деякі питання щодо правопорушень в інформаційній сфері / Л.П. Коваленко // Форум права. – 2013. – № 4. – С. 158–167.
3. Гражданское право России : курс лекций / под ред. О.Н. Садикова – М., 1996. – Ч. 1. – 304 с.
4. Гражданское право: учеб. / под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. – М.: Проспект, 1998. – Ч. 1 – 632 с.
5. Тархов В.А. Ответственность по советскому гражданскому праву / В.А. Тархов. – Саратов : Изд-во Саратовского ун-та, 1973. – 456 с.
6. Савчишкін Д.Б. Адміністративная ответственность в области связи и информатизации : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Д. Б. Савчишкін. – М., 2011. – 16 с.
7. Рішення Запорізького окружного адміністративного суду від 18 квітня 2016 року у справі № 808/1093/16) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57258225>.

Гуйван О. П. О путях решения проблем, связанных с несоблюдением временных критериев осуществления национального судопроизводства

Аннотация. В работе подведены итоги исследования практических вопросов, связанных со своевременностью рассмотрения судебных дел национальными судами Украины и исполнением судебных решений, вступивших в законную силу. Установлено, что нарушения темпоральных измерений принципа справедливого рассмотрения дел в национальной правовой системе имеют повторяющийся и системный характер. Проанализированы факторы, обеспечивающие право на своевременный и справедливый суд на конкретных примерах решений Европейского суда по правам человека. Приведены конкретные предложения по повышению ответственности за нарушение темпоральных координат при осуществлении судопроизводства и выполнении окончательных решений.

Ключевые слова: разумный срок, своевременное рассмотрение дела и исполнение решения.

Guyvan O. On ways to solve problems related to non-observance of temporary criteria for the implementation of national legal proceedings

Summary. In this paper, the results of a study of practical issues related to the timeliness of the consideration of cases by the national courts of Ukraine and the execution of judgments that have entered into legal force are summed up. It is established that violations of temporal measurements of the principle of fair trial of cases in the national legal system are of a recurring and systematic nature. The factors providing the right to a timely and fair trial on concrete examples of the decisions of the European Court of Human Rights are analyzed. Specific proposals are given to increase the responsibility for the violation of temporal coordinates in the implementation of judicial proceedings and the implementation of final decisions.

Key words: reasonable time, timely consideration of the case and execution of the decision.